

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія
Кафедра соціально-економічних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни **Мікроекономіка**
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (право)

за темою – Предмет і задачі мікроекономіки

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 30.08.2023р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 8 від 29.08.2023р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол № 7 від 29.08.2023р.

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-економічних дисциплін
Протокол № 2 від 29.08.2023

Розробник:

Доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат наук з державного управління, доцент **Дементов В.О.**

Рецензенти:

1. Викладач вищої категорії Сумського фахового коледжу економіки і торгівлі,
кандидат економічних наук, доцент **Онiщенко М.Л.**
2. Доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат економічних наук, доцент **Виганяйло С.М.**

План лекції:

1. Мікроекономіка в системі економічних наук. Предмет мікроекономіки.
2. Етапи розвитку мікроекономічної теорії.
3. Методи мікроекономічного аналізу.

Література:

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: Підручник: [у 2 кн.] / [С. М. Панчишин, П. І. Островерх, В. Б. Буняк та ін.] / За ред. Панчишина С. М., Островерха П. І. К.: Знання, 2019. Кн. 2: Мікроекономіка. 437 с.
2. Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І. та ін. Мікроекономіка і макроекономіка. Підручник. К.: Основи, 2019.- 517 с.
3. Ватаманюк О. Мікроекономіка. Навчальний посібник. К.: Кондор, 2020.192 с.
4. Веріан Г.Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід: Підручник / Пер. з англ. С. Сухая. К.: Лібра, 2019. 632 с.
5. Економічна теорія: навч. посіб. / Н. М. Каменева, М. В. Косич, О. І. Фролов, О. Ю. Александрова. Харків: УкрДУЗТ, 2019. 163 с.
6. Економічна теорія: підручник / В. Д. Лагутін, Ю. М. Уманців, Т. А. Щербакова та ін.; за заг. ред. В. Д. Лагутіна. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 608 с.
7. Економічна теорія: політична економія: Підручник / За ред. С.І. Юрія. Ч.2. Теоретичні основи підприємницької діяльності: мікроекономічний аналіз. К.: Кондор, 2018. 613 с.
8. Карагодова О.О., Черваньов Д.М. Мікроекономіка: Навч. посібник. К., 2017.- 204 с.
9. Косік А.Ф., Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 415 с.
10. Кулішов В.В. Мікро-, макроекономіка. Підручник. – К.:Магнолія,2016.484 с.
11. Кулішов В.В. Мікроекономіка : основи теорії і практикум : навч. посіб. - Львів : Магнолія 2006, 2018. - 331 с.
12. Курс мікроекономіки : Навчальний посібник для студентів спеціальностей «Економіка», «Облік і оподаткування», «Менеджмент», «Маркетинг», «Підприємство, торгівля та біржова діяльність» / За ред. С.І. Архієреєва. – Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2019. – 156 с.
- 13.Мартин О.М. Мікроекономіка: теорія, тести, задачі. Частина І: навчальний посібник. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. 271 с.
- 14.Мікроекономіка: Навч. посібник / Н. М. Каменева, М. В. Косич, О. Ю. Александрова та ін. – Харків: УкрДУЗТ, 2022. – 305 с.,
- 15.Мікроекономіка : навч. посіб. - Харків : УкрДУЗТ, 2022. - 305 с

16. Мікроекономіка: навчальний посібник. Укл: С.В. Бойда. Чернівці: Чернівець. нац. унів-т., 2021. 176 с.
17. Мікроекономіка: Підручник / [В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, А. І. Ігнатюк та ін.] / За ред. Базилевича В. Д. К.: Знання, 2017. 677 с. (Класичний університетський підручник).
18. Мікроекономіка. Навчальний посібник / За ред. В.В. Козюка, Р.М. Березюка, О.П. Шиманської. Тернопіль, 2017. 495 с.
19. Мікроекономіка : навч.-метод. посіб. : рекомендовано МОН України / О.В. Калініченко, Л.М. Березіна. - Київ : Центр учб. літ., 2016. - 472 с.
20. Павленко І. М. Мікроекономіка: Навч. посібник. К, 2019. 286 с.
21. Піндайк Р. С. Мікроекономіка / Р. С. Піндайк, Д. Л. Рубінфелд.; пер. з англ. А. Олійник і Р. Скільський. К.: Основи, 2018. 646 с.
22. Пода А.К., Вашків О.П., Куц Л.Л. Мікроекономіка: Навч. посібник. - К: ІСДО, 2020. 156 с.

1. Мікроекономіка в системі економічних наук. Предмет мікроекономіки

Мікроекономіка відноситься до **фундаментальних наук**, є однією зі складових сучасної економічної теорії.

Мікроекономіка **аналізує поведінку на рівні окремих суб'єктів ринку**(або економічних агентів): фірм і домогосподарств.

Об'єктом досліджень в мікроекономіці є **мікросистема**.

Мікросистема – це система економічних відносин між господарюючими суб'єктами.

Аналізувати мікросистему можна у трьох аспектах:

- через з'ясування того, **які суб'єкти** вступають у ці відносини;
- з приводу **чого** ці відносини складаються;
- який основний **зміст** цих відносин.

Основними суб'єктами мікроекономіки є домогосподарства, підприємства (фірми) та держава, які, у свою чергу, можуть виступати продавцями й покупцями, заощаджувачами та інвесторами, виробниками і споживачами і т. ін.

Домогосподарство – це **економічна одиниця**, яка складається з однієї або більше осіб, які ведуть спільне господарство, забезпечує економіку ресурсами і використовує зароблені при цьому кошти на поточне споживання товарів та послуг і заощадження з метою задоволення своїх потреб. **Подвійна роль в мікроекономіці**: на ринку товарів – покупці (на боці попиту), на ринку ресурсів – продавці (формують пропозицію).

Підприємство (фірма) – **економічна одиниця**, яка використовує фактори виробництва і виготовляє продукцію для задоволення потреб споживачів з метою отримання прибутку.

Для мікроекономіки підприємства – це будь-які суб'єкти господарювання, які виробляють економічні блага (товари-речі та товари-

послуги) з метою отримання прибутку, використовуючи обмежені економічні ресурси.

Держава в мікроекономіці розглядається як **координатор та регулятор економічної діяльності в країні**. Як суб'єкт мікроекономіки держава здійснює урядовий вплив на економічне життя окремих господарських одиниць (домогосподарств та підприємств), регулюючи відносини між домогосподарствами і підприємствами, між самими підприємствами та взаємини підприємств і домогосподарств з державою.

Центральними суб'єктами **мікроекономічних досліджень** є **споживач і фірма**.

Найважливішими **об'єктами** мікроекономіки є економічні ресурси та продукти економічної діяльності – результати виробництва.

Економічні ресурси:

- **праця** – цілеспрямована діяльність людей з переробки сировини для одержання товару;

- **капітал** – засоби виробництва, створені людиною, що беруть участь у виробничих процесах;

- **природні ресурси** – все, що створено природою в надрах землі, і використовується у виробничому процесі. Часто їх називають узагальнюючим словом «земля»;

- **підприємницькі здібності** – особливі здібності окремих людей свідомо йти на ризик, мобілізацію ресурсів, їх організацію у виробничому процесі, творче використання заради отримання прибутку.

Властивості ресурсів:

- **обмеженість**;

- **взаємозаміщуваність** (субституційність);

- **взаємодоповнюваність** (комплементарність).

Продуктами економічної діяльності можуть бути як засоби виробництва (капітал), так і предмети споживання (у формі речей та послуг).

Об'єкти і суб'єкти можуть переходити один в одного. Але не кожний об'єкт може стати суб'єктом.

Між мікроекономічними суб'єктами з приводу об'єктів виникають **ринкові відносини**, які виявляються в певних поведінкових функціях. На вивчення поведінки мікроекономічних суб'єктів у різних ситуаціях і спрямовує свої зусилля наука «мікроекономіка».

З погляду змісту **економічних відносин**, які складаються у **мікроекономічній системі**, **мікросистема є ринковою системою**.

Ринок – спосіб взаємодії економічних суб'єктів, який ґрунтується на ціновій системі та конкуренції. Це особливий механізм координації економічних дій.

Основні риси ринкових зв'язків, що встановлюються між продавцем і покупцем:

- **рівноправне** становище учасників;

- використання **принципу економічної вигоди** як основного

критерію доцільності вступу у ринковий зв'язок;

– **повна економічна відповідальність** учасників за свої дії.

Поведінка економічних суб'єктів на ринку багато в чому залежить від стану **конкурентного середовища**.

Тому в мікроекономічному аналізі особливу увагу приділяють **конкуренції**, окремо розглядаючи ринки чистої конкуренції, монополістичної конкуренції, олігополії та чистої монополії.

Нормальним станом мікросистеми є її спрямованість на **досягнення рівноваги** як окремих суб'єктів (споживача і виробника), так і системи в цілому.

Характеристика ринкових структур

Тип ринкової структури	Число продавців	Продукт	Контроль цін	Вступ/Вихід	Нецінова конкуренція
Досконала конкуренція	Дуже багато	Стандартний	Відсутній	Вільний	Відсутня
Монополістична конкуренція	Багато	Різноманітний	Незначний	Відносно вільний	Дуже поширена
Олігополія	Мало	Стандартний Різноманітний	Є, але може бути обмежений	Складний	Відсутня або поширена
Чиста монополія	Один	Унікальний	Значний	Блокується	Специфічна

З'ясування механізмів встановлення та відновлення стану рівноваги мікросистеми – **головне завдання мікроекономіки**.

Таким чином, **об'єкти дослідження мікроекономіки**:

- окремі господарські одиниці;
- різні типи ринкових структур;
- умови часткової та загальної рівноваги.

Ресурси економіки в цілому, ресурси споживання і виробництво обмежені, тоді як потреби суспільства і окремих суб'єктів безмежні.

Проблема вибору – це проблема, яка постає перед економічними суб'єктами внаслідок обмеженості ресурсів.

Суб'єкт господарювання має поводитися **раціонально**, тобто вибрати найбільш раціональний варіант.

Вибір – це компроміс, на який змушений іти споживач чи виробник, щоб за умов обмеженості ресурсів задовольнити як можна

більше потреб.

Економічний вибір пов'язаний з оцінкою альтернативної вартості рішення.

Альтернативна вартість – це суб'єктивна оцінка індивідом тих благ, якими він змушений поступитися, щоб одержати бажане благо. Це цінність втрачених можливостей, яка вимірюється кількістю одного блага, від якої необхідно відмовитися заради додаткової одиниці іншого блага.

Після того, як кожний економічний суб'єкт зробив свій вибір, суспільство постає перед необхідністю **координації економічної діяльності** окремих суб'єктів, що включає необхідність:

- узгодити між собою рішення виробників;
- узгодити між собою рішення споживачів;
- узгодити рішення про виробництво і споживання в цілому.

Предмет мікроекономіки – поведінка індивідуальних господарських суб'єктів і механізм прийняття ними рішень в різних ринкових структурах для досягнення мети в умовах обмежених ресурсів.

Як економічна наука мікроекономіка шукає відповіді на основні запитання, що постають перед будь-якою економічною системою:

– **«що виробляти?»** У виробника завжди є можливість альтернативного виробництва. Для вибору прийнятного варіанта виробництва потрібно пізнати потреби споживача, задоволення яких є кінцевою метою всякого виробництва. Тому однією з ключових проблем мікроекономіки є **вивчення мотивів поведінки споживачів, теорія споживацького вибору**;

– **«як виробляти?»** Відповідь на ці питання дає **теорія виробництва**. Виробник має вирішити, які ресурси та в якій кількості залучати до виробничого процесу. Досліджуючи теорію виробництва, мікроекономіка допомагає з'ясувати механізм розподілу ресурсів між підприємствами та галузями виробництва;

– **«кому і які результати принесе виробництво?»** Це пов'язане із **вивченням доходів та їх розподілом на поточне та перспективне споживання**.

Основні питання економічної теорії в мікроекономіці можна розглядати як виникнення блоків економічних проблем: що виробляти? (блок потреб), як виробляти? (блок ресурсів і технології), для кого виробляти? (блоки продуктів і їх використання).

Структура мікроекономічної теорії

- теорія мікроринку;
- теорія поведінки споживача;
- теорія поведінки фірми;
- теорія суспільного вибору та суспільного добробуту.

Пошук відповідей на вищевказані запитання дає змогу мікроекономіці реалізувати ряд **функцій**.

Функції мікроекономіки:

- пізнавальна;
- практична;
- методологічна;
- виховна.

2. Етапи розвитку мікроекономічної теорії

Як самостійний розділ економічної теорії **мікроекономіка сформувалася наприкінці XIX – на початку XX ст.** Однак її становлення пройшло довгий шлях еволюційного розвитку.

Мікроекономічний аналіз має такі три етапи еволюційного розвитку.

I етап (70-80-ті рр. XIX ст.) – це етап формування основних принципів мікроекономічних досліджень. Закладаються основи мікроекономіки, формуються основні методологічні принципи дослідження. Найвідомішими представниками цього етапу є: **Г. Госсен** (Німеччина), **Дж. Б. Кларк** (США), **австрійська школа** (К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бем-Баверк).

II етап (90-ті рр. XIX ст. – поч. 30-х рр. XX ст.) знаменується **виділенням мікроекономіки в окремий предмет.**

Представниками другого етапу є: **А. Маршалл**; **математична школа** (У.С.Джевонс, Ф. Еджуорт, Л. Вальрас, В. Парето).

III етап (з 1930-х років – до сьогодні). **Мікроекономіка розвивається на власній основі і поповнюється такими відкриттями:** ефект доходу і заміщення (Є. Слуцький, Дж. Хікс, П. Самуельсон); теорія недосконалої конкуренції (Дж. Робінсон); теорія монополістичної конкуренції (Е. Чемберлін); теорія ігор (Дж. Неш, О.Моргенштерн, Дж. Фон Нейман), теорії невизначеності, інформації і т. ін. (Дж. Стігліц); теорія суспільних благ (П. Самуельсон, Д.Х.Б'юкенен); економічний аналіз держави (Д.Х. Б'юкенен); інституціональна теорія фірми (Р.Х. Коуз).

3. Методи мікроекономічного аналізу

Методи мікроекономічного аналізу – це сукупність **засобів і конкретних прийомів** дослідження, за допомогою яких пізнається суть економічних процесів, що відбуваються на рівні окремих економічних суб'єктів.

Для вивчення мікроекономічних процесів використовуються загальнонаукові (наукова абстракція, аналіз і синтез, індукція і дедукція, кількісний і якісний аналіз) та специфічні (граничний аналіз, мікроекономічне моделювання) методи.

Економічний аналіз починається з **абстрагування**, тобто відкидання другорядних, несуттєвих елементів і виділення суттєвих. Таким чином формується ідеальний образ, який не співпадає з реальним предметом,

але дозволяє відстежити властивості та взаємозв'язки, характерні для даного процесу.

Значне місце в мікроекономічних дослідженнях належить **функціональному, переважно кількісному аналізу та суб'єктивному підходу до вивчення економічних процесів.**

Функціональний аналіз передбачає наступну **послідовність дослідження**: спочатку виявляємо типову рису явища, потім встановлюємо фактори, що впливають на цю рису. І нарешті, визначається спосіб взаємозв'язку факторів з раніше встановленою рисою – функція.

Аналіз також вимагає деяких припущень. Найчастіше застосовується припущення «за інших рівних умов». **Завдання аналізу – виділити один фактор і відстежити його вплив за інших незмінних умов, а потім проаналізувати вплив іншого фактору.**

Мікроекономіка виходить із припущення про **раціональну поведінку економічних суб'єктів**, тобто намагання досягти максимальних результатів за наявних обмежень. **Фірми максималізують свій прибуток, індивіди – корисність, держава – суспільний добробут.**

Дослідник також повинен прийняти до уваги правило: **«що є вірним для частини, не завжди справджується для цілого»**. Не можна застосовувати висновки, одержані для окремого суб'єкта, до їх сукупності чи всього суспільства. Це може призвести до так званої «помилки композиції».

В аналізі важливо також уникати логічної помилки «post hoc» («неминуче», «після цього, отже, внаслідок цього»). Це **помилка причини і наслідку**. Вона може виникнути, якщо, не врахувавши всіх важливих факторів, вважати, що коли подія А передувала події Б, то саме подія А спричинила подію Б.

До специфічних методів мікроекономіки належать **граничний аналіз і мікроекономічне моделювання.**

Граничний аналіз – це аналіз прирістних величин, в якому всі фактори за винятком досліджуваного приймаються як незмінні, а вивчаються наслідки нескінченно малого приросту змінного фактора.

Економічне моделювання – це **спрощений опис** досліджуваної мікросистеми, який характеризує властивості, суттєві сторони певної структури. Економічна модель є **умовним відображенням економічних явищ, процесів, об'єктів.**

Основним завданням моделі є визначення точки рівноваги мікросистеми. Точка рівноваги відіграє особливу роль в мікроекономіці. У стані рівноваги **суб'єкт** цілком реалізує всі свої можливості, як правило, **досягає оптимального стану** і не має жодних причин або стимулів змінювати своє положення за незмінності інших умов. Щоправда, точка рівноваги не завжди може бути ефективною. Так, **фірма може перебувати у стані рівноваги і бути збитковою.** Але в точці

рівноваги фірма має можливість мінімізувати свої збитки, при відхиленні від неї ситуація буде гіршою.

Модель конструюється за певними правилами. Кожна модель повинна включати три елементи: мету, обмеження, вибір рішення.

Таблиця 1
Класифікація мікроекономічних моделей залежно від
припущення, на якому ґрунтується модель

Назва моделі	Припущення моделі	Зміст моделі
Гранична	Нескінченно малі зміни одного змінного фактора впливають на результат діяльності економічного суб'єкта	Дослідження впливу приросту кількості працівників на одну одиницю на обсяг виробництва фірми та доцільність (чи недоцільність) розширення обсягів виробництва
Рівноважна	Ринковій системі, як і її складовим, природно властива рівновага	Дослідження відхилення ціни від рівноважної величини на порушення рівноваги однотоварних чи галузевих ринків
Раціоналістична	Всі економічні суб'єкти діють раціонально, тобто так, що вигоди перевищують витрати	Дослідження того, раціональний
Оптимізаційна	Економічні суб'єкти є раціональними оптимізаторами	Дослідження поведінки суб'єкта, за якої він досягає найвищого результату за заданих затрат або ж заданого результату за мінімальних затрат ресурсів

Найпростішим видом економіко-математичного моделювання є моделювання у двовимірному просторі – за допомогою графіків. Саме цей метод найчастіше використовується у мікроекономіці.

Крива виробничих можливостей або крива трансформації виробничих можливостей – це модель, яка ілюструє ситуацію

обмеженості ресурсів, необхідності компромісного вибору та оцінку альтернативної вартості рішень

Метод моделювання широко застосовують для позитивного і нормативного явищ в економіці. **Позитивний аналіз** встановлює причини і наслідки тих чи інших подій, але не оцінює їх.

На противагу йому **нормативний аналіз** містить в собі оціночні судження.